

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет природоохоронний
Кафедра водних біоресурсів та
аквакультури

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **ФЕРМЕРСЬКЕ РИБНИЦТВО В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ
СВІТУ**

Виконав студент групи ВБ-41
спеціальності 207 Водні біоресурси
та аквакультура
Каракаш Георгій Васильович

Керівник асистент
Лічна Анастасія Іванівна

Консультант к.б.н., доцент
Бургаз Марина Іванівна

Рецензент к.г.н., доц.,
Сербов Микола Георгійович

Одеса 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Природоохоронний

Кафедра водних біоресурсів та аквакультури

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 207 Водні біоресурси та аквакультура

(шифр і назва)

Освітня програма Охорона, відтворення та раціональне використання
гідробіоресурсів

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Шекк П.В.

“ ” _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Каракашу Георгію Васильовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Фермерське рибництво в Україні та країнах світу

керівник роботи Лічна Анастасія Іванівна, асистент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “18”_12___2020 року № 254-
С

2. Строк подання студентом роботи 11.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Робота присвячена вивченню процедури відкриття фермерського господарства, основним принципам організації фермерського колективу і особливостям управління ними, дослідженню типів водойм та основних об'єктів фермерського господарства, та визначенню сучасного стану фермерського рибництва в Україні та світі.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Аналіз наявної в літературі інформації щодо стану фермерського рибництва в Україні та країнах світу

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Обов'язковими рисунками є ті що ілюструють види досліджень та таблиці, які характеризують ті чи інші показники, що використовуються для розрахунків та прогнозів необхідних для вирішення поставлених задач.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	Бургаз М.І. к.б.н., доцент каф. водних біоресурсів та аквакультури		
II	Бургаз М.І. к.б.н., доцент каф. водних біоресурсів та аквакультури		
III	Бургаз М.І. к.б.н., доцент каф. водних біоресурсів та аквакультури		
IV	Бургаз М.І. к.б.н., доцент каф. водних біоресурсів та аквакультури		
V	Бургаз М.І. к.б.н., доцент каф. водних біоресурсів та аквакультури		

7. Дата видачі завдання 11.05.2021
р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1	Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, та написання вступу, та першого розділу	11.05.2021 - 15.05.2021 1 р.	90	відмінно
2	Аналіз основних принципів організації фермерських колективів та особливостей управління ним, визначення типів водойм та основних об'єктів фермерського господарства. Написання другого та третього розділів.	16.05.2021 - 23.05.2021 1 р.	90	відмінно
3	Рубіжна атестація	24.05.2021 - 29.05.2021 1 р.	90	відмінно
4	Аналіз сучасного тану фермерського рибництва в Україні. Написання четвертого розділу	30.05.2021 - 31.05.2021 1 р.	90	відмінно
5	Аналіз сучасного тану фермерського рибництва в країнах світу. Написання п'ятого розділу	01.06.2021 - 02.06.2021 1р.	90	відмінно
6	Написання висновків бакалаврської кваліфікаційної роботи	03.06.2021 - 04.06.2021 1 р.	90	відмінно
7	Оформлення роботи згідно ДОСТу. Написання доповіді. Підготовка презентації.	05.06.2021 - 07.06.2021 1 р.	90	відмінно
8	Перевірка роботи науковим керівником, надання відгуку Перевірка роботи зав. кафедрою Отримання рецензії Попередній захист роботи на кафедрі	08.06.2021 - 11.06.2021 1		

	Надання роботи до деканату			
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		90,0	відмінн

Студент _____ **Каракаш Г.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ **Лічна А.І.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Анотація

ФЕРМЕРСЬКЕ РИБНИЦТВО В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ

Каракаш Г.В., бакалавр кафедри Водних біоресурсів та аквакультури

Фермерське господарство є формою підприємництва громадян які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою і реалізацією. Це форма організації сільськогосподарського виробництва громадян. Разом із колективними і державними сільськогосподарськими підприємствами воно, в умовах ринкових відносин має забезпечувати споживачів продовольством, продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною.

Мета роботи полягала у оцінці сучасного стану фермерських господарств в Україні та світі.

Завданнями роботи передбачалось охарактеризувати процедуру відкриття фермерського господарства, оцінити основні принципи організації фермерського колективу і особливості управління ними, дослідити типи водойм та основні об'єкти фермерського господарства, та визначити сучасний стан фермерського рибництва в Україні та світі.

В ході роботи розкриті та проаналізовані наступні питання: процедура відкриття фермерського господарства, основні принципи організації фермерського колективу і способи управління ним, сучасний стан фермерського рибництва в Україні, та фермерське рибництво в країнах світу.

Кваліфікаційна робота бакалавра представлена на 61 сторінці і включає в себе 3 таблиці, 5 рисунків, 45 переліків джерел посилань.

Ключові слова: Фермерське господарство, колектив, управління фермою, об'єкти вирощування, бізнес план

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1 ПРОЦЕДУРА ВІДКРИТТЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	7
1.1 Оформлення фермерських рибоводних господарств.....	14
1.2 Типи ставкових господарств.....	16
1.3 Вибір ділянки, акваторії, облаштування ставків.....	17
1.4 Джерело водопостачання та облаштування ставків.....	19
1.5 Водозабірні споруди та донний водоспуск.....	21
1.6 Облаштування рибоуловлювача.....	22
2 ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ І ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НИМ.....	25
2.1 Права та обов'язки фермерського господарства.....	32
3 ТИПИ ВОДОЙМ ТА ОСНОВНІ ОБ'ЄКТИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	36
3.1 Організація матеріально-технічного забезпечення рибоводного підприємства.....	43
4 СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО РИБНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	45
5 ФЕРМЕРСЬКЕ РИБНИЦТВО В КРАЇНАХ СВІТУ.....	49
5.1 Фермерське рибництво в Бразилії	52
5.2 Фермерське рибництво у Китаї.....	53
ВИСНОВОК.....	56
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	58

ВСТУП

Фермерське господарство є формою підприємництва громадян які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою і реалізацією. Це форма організації сільськогосподарського виробництва громадян. Разом із колективними і державними сільськогосподарськими підприємствами воно, в умовах ринкових відносин має забезпечувати споживачів продовольством, продуктами харчування та сільськогосподарською сировиною. Селянське (фермерське) господарство це, як правило, сімейно-трудова об'єднання мешканців села, життя і побут яких пов'язаний з рільництвом, особистою працею, спрямованою на виробництво товарної маси продуктів харчування, продовольства і сировини та на одержання доходів, а отже й на забезпечення існування цього господарства та добробуту його членів. [1-5]

Фермерське господарство в системі народногосподарського комплексу є рівноправною формою ведення господарства поряд з державними, колективними, орендними та іншими підприємствами і організаціями, господарськими товариствами. [1-4]

Рівноправність фермерського господарства з іншими аграрними товаровиробниками дістає вияв, зокрема в тому, що воно має право бути засновником або членом асоціацій, консорціумів, корпорацій, акціонерних товариств, інших об'єднань, кооперативів, спільних підприємств із виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, які обслуговують агропромисловий комплекс, а також несільськогосподарських підприємств та організацій, в тому числі за участю іноземних партнерів, брати участь у створенні комерційних банків або бути їх членом. [1-4]

Фермерське рибництво є вельми вигідним заняттям, якщо добре продумані всі питання, пов'язані з будівництвом (орендою) та експлуатацією

водойми, визначені кількість, склад риби, тварин і птиці, затверджені методи вирощування, організація роботи ферми, інтеграція цієї діяльності з вирощуванням сільськогосподарської продукції. [1-5]

Слід зазначити, що на сьогодні фермерським господарствам не потрібно обмежуватися вирощуванням у полікультурі усталених видів хоча їх ефективність незаперечна проте вже існують нові перспективні для вирощування в наших умовах види такі як веслоніс ,канальний сомик ,тиляпія та інші. Ці види можна з високою ефективністю вирощувати в умовах фермерських господарств хоча це потребує володіння фахівцями відповідними знаннями і вмінням їх використовувати стосовно конкретних видів риб та умов культивування[1-5]

Мета і задачі дослідження. Метою виконання кваліфікаційної роботи бакалавра є оцінка сучасного стану фермерських господарств в Україні та країнах світу.

Для досягнення мети були окреслені наступні завдання дослідження: охарактеризувати процедуру відкриття фермерського господарства, оцінити основні принципи організації фермерського колективу і особливості управління ними, дослідити типи водойм та основні об'єкти фермерського господарства, та визначити сучасний стан фермерського рибництва в Україні та світі.

1 ПРОЦЕДУРА ВІДКРИТТЯ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Юридичний та економічний аспекти в фермерському рибництві. Порядок створення селянського господарства встановлено статтею 5 Закону України «Про фермерське господарство» від 16.10.2012 р № 5462-VI від 16.10.2012. Право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство. Надання земельних ділянок державної та комунальної власності у власність або користування для ведення фермерського господарства здійснюється в порядку, передбаченому Земельним кодексом України. [1-5]

Щоб створити фермерське господарство треба подати заяву в місцеву адміністрацію, вказати склад сім'ї або групу громадян, які бажають створити фермерське господарство. Адміністрація повинна розглянути заяву в місячний термін і зареєструвати. Створення фермерського господарства закріплюється рішенням місцевої адміністрації про виділення земельної ділянки. У заяві на отримання земельної ділянки повинні бути вказані площа ділянки, склад угідь в ньому, бажана форма придбання, а також місце розташування необхідного ділянки. У короткій формі претендент повинен дати економічне обґрунтування розмірів і складу земель, а також вказати майбутній склад членів селянського господарства. До заяви додається документ про сплату реєстраційного збору. [1-5]

Конкурсний відбір бажаючих створити селянське (фермерське) господарство проводить районна (міська) конкурсна комісія, склад якої формує районна державна адміністрація (виконавчий орган місцевого самоврядування) і затверджує голова районної, міської, в адміністративному підпорядкуванні якої є район, Ради народних депутатів. До складу комісії включаються представники районної, міської, в адміністративному підпорядкуванні якої є район, Ради народних депутатів, управління

сільського господарства та відділу земельних ресурсів місцевої державної адміністрації, асоціації фермерів, сільської, селешної Ради народних депутатів на території якої передбачається відведення земельної ділянки для створення селянського (фермерського) господарства, та інших заінтересованих державних і громадських адміністрацій. [1-8]

Громадянам України, які виявили бажання вести селянське (фермерське) господарство передаються по їх бажанню в приватну власність або в користування, в тому числі на умовах оренди, земельні ділянки, включаючи присадибну ділянку. Передача земельних ділянок у приватну власність і надання їх в користування здійснюється із земель запасу, а також земель вилучених (викуплених) у встановленому порядку. В тимчасове користування земельні ділянки надаються із земель запасу, а також можуть надаватися із земель лісового і водного фондів. [1-7]

Безплатно земельні ділянки передаються у приватну власність громадянам для ведення селянського (фермерського) господарства у межах середньої земельної частки. Передача громадянам безплатно у приватну власність земельних ділянок для ведення селянського (фермерського) господарства проводиться один раз, про що Радою народних депутатів, яка передала земельну ділянку, робиться відмітка в паспорті або документі, який його замінює. [3-5]

При позитивному рішенні місцевої адміністрації виносяться рішення про надання земельної ділянки у власність, довічне володіння або оренду. У рішенні встановлюється розмір плати або ренти, затверджуються глава і члени фермерського господарства. Комітет із земельних ресурсів та землевпорядним роботам на місцевості готує державний акт на право власності, довічного успадкування або договір оренди, а також реєструє господарство під вказаною назвою, затверджує статут, заносить до книги записів державних актів і заводить на ферму реєстраційну картку. [1-6]

У власності фермерського господарства може перебувати будь-яке майно, в тому числі земельні ділянки, житлові будинки, господарські будівлі і

споруди, засоби виробництва тощо, яке необхідне для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і набуття якого у власність не заборонено законом. Фермерське господарство має право здійснювати відчуження та набуття майна на підставі цивільно-правових угод. [1-6]

Порядок володіння, користування і розпорядження майном фермерського господарства здійснюється відповідно до його Статуту, якщо інше не передбачено угодою між членами фермерського господарства та законом. Член фермерського господарства має право на отримання частки майна фермерського господарства при його ліквідації або у разі припинення членства у фермерському господарстві. Розмір частки та порядок її отримання визначаються Статутом фермерського господарства. [1-6]

Новоствореним фермерським господарствам у період становлення (перші три роки після його створення, а у трудонедостатніх населених пунктах - п'ять років), фермерським господарствам з відокремленими фермерськими садибами, фермерським господарствам, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, визначених в установленому порядку Кабінетом Міністрів України, та іншим фермерським господарствам надається допомога за рахунок державного і місцевого бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Для підтримки фермерів в придбанні необхідного інвентарю, кормів і в разі інших великих витрат існують різні фонди і організації:

- Європейський фонд морського та рибного господарства
- інтегрованої системи аквакультури сільського господарства (integrated agriculture aquaculture - IAA)
- Комітет з рибного господарства (COFI)
- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО)

Крім того, за порушення кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, санітарних і ветеринарних норм, правил, вимог щодо якості

продукції та інших нормативно-правових актів, що регулюють здійснення господарської діяльності, голова фермерського господарства несе відповідальність, передбачену законом. Встановлено три форми плати за землю: земельний податок, орендна плата і нормативна ціна при її покупці у власність. .[27]

Селянські господарства - власники землі, землевласники і землекористувачі (крім орендарів) обкладаються щорічним податком. Від сплати земельного податку звільняються повністю громадяни деяких категорій, в тому числі громадяни, вперше організують фермерські господарства, терміном на п'ять років з моменту надання їм земельних ділянок. Нормативна ціна землі для конкретних земельних ділянок визначається в розмірі 50-кратної ставки земельного податку в рублях за одиницю земельної площі відповідного цільового призначення. Закон дозволяє місцевій адміністрації при продажу земельних ділянок на конкурсній основі підвищувати їх нормативну ціну, але не більше ніж на 50%. Розмір, умови і строки внесення орендної плати за землю встановлюються договором. .[26]

Орендна плата не стягується з фермерських господарств та громадян за надані місцевою адміністрацією земельні ділянки, що знаходяться на стадії освоєння. Тому найлегше стати власником або отримати в оренду водойму, який раніше не використовувалася для риборозведення, а саме водойми комплексного на значення. Період освоєння (протягом п'яти років) контролюється місцевою адміністрацією. З трьох форм власності землі в Росії найбільш поширена оренда. Оренда землі - платний договір, тобто К (Ф) Х має сплачувати за оренду гроші. Все, що побудовано на такій землі, не стає власністю К (Ф) Х. Оренда земельних ділянок у місцевих Рад може бути короткостроковою і довгостроковою, відповідно, від одного року і до 50 років. Право на водойму підтверджується свідоцтвом орендаря. .[29]

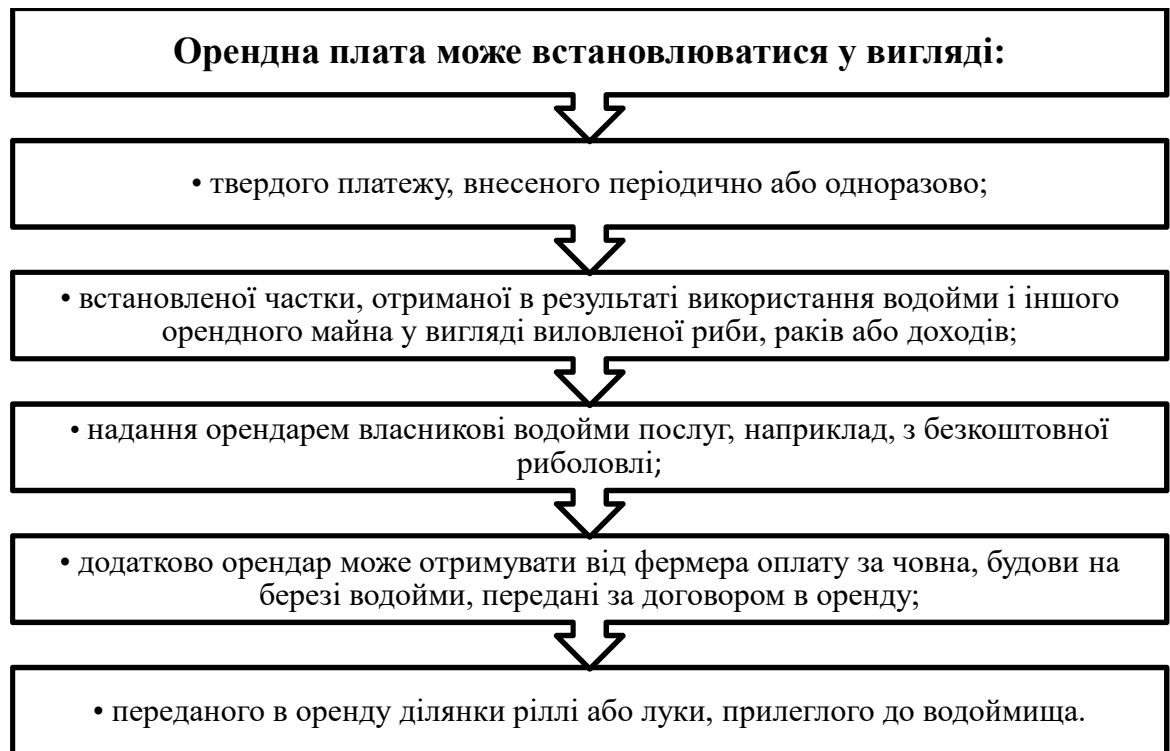

Рис.1.1 – Схема встановлення орендної плати

Зміна орендної плати проходить за погодженням сторін у строки, передбачені договором, але не частіше ніж один раз на рік. Орендар має право вимагати зменшення орендної плати, якщо в силу природних чи інших обставин, за які він не відповідає, умови користування водоймою в колишньому режимі стає неможливим. Наприклад, маловодний період, коли неможливо заповнити водойму до проектних відміток, в зв'язку з чим площа його скорочується або відбувається забруднення води, в результаті відзначається загибель риби або виявлено факт її постійних зимових заморів і т.д. [26]

Водні об'єкти надаються у користування на земельних торгах у комплексі із земельною ділянкою (ст.ст. 135 – 139 Земельного кодексу України (далі – ЗКУ), ст. 51 ВКУ) органами, що здійснюють розпорядження земельними ділянками під водою (водним простором) згідно з повноваженнями, визначеними Земельним кодексом України, відповідно до договору оренди, погодженого з центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері водного господарства.[29]

Невід'ємними частинами договору є:

- кадастровий план земельної ділянки;
- розрахунок орендної плати земельної ділянки;
- протокол земельних торгів
- акт приймання-передачі об'єкта оренди

При укладанні договору про оренду виникає питання про вартість водойми. Відокремлені водойми, які не мають гідравлічного зв'язку з іншими поверхневими водними об'єктами, віднесені до несільськогосподарських угідь, які можуть бути передані громадянам безоплатно у власність без орендної плати. В цьому випадку виплачується тільки податок на землю. Джерела фінансування початківця фермера-рибовода. Ефективне ведення фермерського господарства неможливо без наявності відповідних джерел фінансування поточних витрат і капітальних вкладень. [37]

Джерела фінансування поточних витрат і капітальних вкладень у фермерському господарстві власні і позикові кошти. До власних джерел відносяться: особисті заощадження, кошти від реалізації майна, страхові відшкодування та ін. Основним джерелом позикових коштів є кредити державних, комерційних, кооперативних і інших банків. Кредити можуть бути короткострокові та довгострокові. Короткострокові кредити надаються для здійснення поточних виробничих витрат (оплата необхідних для виробництва товарно-матеріальних цінностей і послуг) на термін до 12 місяців. Довгострокові кредити фермерським господарствам надаються на термін більше одного року. Необхідною умовою отримання сільськогосподарського кредиту є його обґрунтування. При складанні письмової заявки голова фермерського господарства повинен обґрунтувати розмір позики, напрямки її використання, можливі (бажані) терміни погашення. Однією з форм отримання кредиту для потреб фермерського господарства є застава. Застава є способом забезпечення виконання зобов'язання, при якому кредитору передається будь-яка майнова цінність.

Предметом застави може бути земельна ділянка (при наявності приватної власності на землю), житлові будинки, машини, обладнання, гроші, цінні папери та будь-яке інше майно. Фундаментальне значення для початківців господарств має норма чинного законодавства, що поширює право застави на майно, яке надійде у власність заставодавця в майбутньому. Наприклад, початківцю (так само як і чинним) фермеру банк або інша кредитна установа може видати кредит під заставу майна, яке буде придбано, під майбутній урожай і т.д. Це відкриває широкі можливості отримання стартових умов для початку ведення господарства. .[37]

Альтернативним способом задоволення потреб господарства в довгострокових кредитах є лізинг. Зарубіжна практика і вітчизняний досвід свідчать про високу ефективність такого способу фінансування придбання основних засобів виробництва. Сутність лізингу полягає в тому, що лізингова компанія або комерційний банк, купуючи сучасне обладнання, машини і механізми, надають їх в оренду на різні терміни селянському (фермерському) господарству, яке поступово погашає заборгованість у міру використання майна. За закінчення терміну дії договору це майно стає власністю селянського (фермерського) господарства. У господарській практиці використовуються різноманітні форми лізингових операцій. Оперативний лізинг являє собою переуступку машин, устаткування (майна) на менший термін, ніж період їх амортизації. Орендар, укладаючи договір на відносно невеликий термін (зазвичай від двох до п'яти років), отримує від орендодавця (лізингової компанії, банку) необхідне йому майно. Після закінчення терміну договору за орендарем залишається право (переважне) укласти новий лізинговий договір. Про свій вибір орендар повідомляє заздалегідь. .[9]

Широко практикується і фінансовий лізинг, сенс якого полягає в тому, що під час дії договору про лізинг фермерське господарство виплачує орендодавцю всю вартість орендованого майна, і згодом стає його власником. Прямі лізингові угоди фінансуються орендодавцями: фактично

він купує у виробника майно і передає його в оренду споживачу, а при непрямому лізингу банк або лізингова компанія, фінансуючи угоду, виконують роль посередника. .[6]

Переваги лізингу перед банківським довгостроковим кредитом для селянського господарства очевидні. По-перше, платежі по лізингу ведуться з суми прибутку від використання орендованого майна і не підлягають оподаткуванню, оскільки є орендною платою. По-друге, орендар поставлений в пільгові умови в частині вибору терміну орендної плати. При лізингових операціях не передбачені жорсткі рамки справляння плати за оренду, як це практикується при довгостроковому кредиті, де встановлюються конкретні терміни погашення кредиту і сплати відсотків.

Лізинг також може бути застосований у випадках, коли несприятливий фінансовий стан позичальника (майбутнього фермера) стримує банк в наданні кредиту, або це обумовлено обмеженістю ресурсної бази самого банку. Необхідно мати на увазі, що потреби господарства в деякому дорогому обладнанні, машинах і механізмах можуть мати тимчасовий характер. Крім витрат на придбання, виникають додаткові витрати, пов'язані з реалізацією (продажем) майна після задоволення тимчасової потреби, а якщо використання має циклічний характер, то і зі складуванням, зберіганням і обслуговуванням. У фермерському господарстві це можуть бути різні посівні і збиральні машини, використання яких носить сезонний характер. .[38]

1.1 Оформлення фермерських рибоводних господарств

При відкритті та організації ферми глава господарства бере участь в підготовці організаційно-розпорядчих документів. В організаційно розпорядчій документації вказані права і обов'язки фермерського господарства, взаємини з вищестоящими, нижчестоящими і сторонніми

організаціями. Вона регламентує процеси управління господарством і його структурними підрозділами.

Організаційно-розпорядчі документи діляться на наступні групи:

- Організаційні (положення, статuti, посадові інструкції, правила);
- Розпорядчі (накази, рішення, постанови, розпорядження);
- Довідково-інформаційні (протоколи, доповідні записки, довідки, акти, листи, посвідчення);
- Довідково-інформаційні документи поширюються при організації великого підприємства, організаційні та розпорядчі для середнього та малого бізнесу

Рис. 1.2 – Схема групи організаційно-розпорядчих документів

Організаційні документи - найбільш загальні і основоположні, мають юридичну силу. Положення - правовий акт, що визначає порядок утворення, права та обов'язки, організацію роботи як на підприємстві в цілому, так і в його структурних підрозділах; права і обов'язки окремих посадових осіб. Індивідуальні положення для кожного окремого підприємства розробляються на основі типового і затверджуються вищестоящою організацією. [27]

Положення як документ має такі реквізити: назва відомства і організації, гриф затвердження, назва виду документа («Положення», місце і дата видання, індекс, заголовок, позначки і узгодження, візи, текст). Статут - юридичний акт, яким оформлюється утворення організації і визначаються її структура, функції і правове становище. Статут має ту ж правову силу, що і положення. Умовне відмінність в тому, що статут розробляється для підприємств, діяльність яких пов'язана з підвищеною відповідальністю, а також для недержавних структур і підприємств. Додатковим реквізитом

статуту є підписи засновників підприємства. У Законі «Про селянське (фермерське) господарство» при реєстрації уявлення статуту не передбачено.

Посадова інструкція - правовий акт, що встановлює правила, що регулюють спеціальні сторони діяльності організації та її структурних підрозділів, посадових осіб. Формуляр інструкції має такі реквізити: найменування установи, структурного підрозділу, гриф затвердження, назва виду документа, місце і дата видання, індекс, заголовок «Посадова інструкція директора», текст. Текст складається з наступних розділів:

1. Загальний стан речей;
2. Завдання та обов'язки;
3. Права посадової особи (директора, головного рибовод, рибовода і т.д.);
4. Кваліфікаційні вимоги.

1.2 Типи ставкових господарств

Виділяють два види сучасних ставкових господарств – тепловодні та холодноводні. В основі підрозділу лежать біологічні особливості культивованих риб, їх ставлення до умов зовнішнього середовища - температури, гідрохімічного режиму та іншим факторам. У тепловодному господарстві основними об'єктами розведення являються короп, білий і строкатий товстолобики, білий і чорний амури, каналний сом, буффало, бестер і веслоніс. У холодноводних господарствах розводять райдужну форель, пелядь, інших лососевих і сигових риб. [1]

Залежно від технологічного процесу вирощування риби ставкові коропові господарства ділять на повносистемні і неповносистемні. У повносистемному господарстві рибу вирощують від ікринки до товарної маси, тут є риборозплідник, де вирощують і містять ремонтне і маткове стада виробників, подрощують молодь і містять риб. Перезимувалих в риборозплідниках риб поміщають в нагульні ставки, де вирощують до

товарної маси. До повносистемних відносяться і племінні господарства. Неповносистемні господарства ділять на розплідники і нагульні господарства. У риборозплідниках виробляють посадковий матеріал: личинок, мальків, цьоголіток і річняків. У нагульних господарствах вирощують тільки товарну рибу. Риборозплідники бувають звичайні, зональні або спеціалізовані. [2]

Тривалість вирощування риби від ікринки до товарної маси в ставкових господарствах називається оборотом. Використовується одно -, дво - і трирічний обороти вирощування риби. Тривалість вирощування залежить від біології об'єктів вирощування і кліматичних умов. Важливе значення мають температурний режим певного регіону і кінцева маса товарної риби. У повносистемному ставковому господарстві ставки діляться на виробничі і спеціальні. У свою чергу, виробничі ставки бувають літні і зимові, до літніх відносяться нерестові, вирощувальні і нагульні ставки. До спеціальних ставок у ставкових господарствах відносять літні маткові, літні ремонтні, карантинні і ізоляторні ставки, живорибні земляні садки і головний ставок.[2]

1.3 Вибір ділянки, акваторії, облаштування ставок

Перш за все, необхідно вирішити, буде рибництво основним заняттям фермерського господарства або складовою частиною інтегрованої сільськогосподарської технології. Виходячи з цього, фермер визначає тип рибоводної ферми: вона може бути вузькоспеціалізованою на риборозведення або складовою частиною сільського господарства, в якому водойма буде використовуватися в комплексних цілях. Другий тип становлення фермерського рибництва є найбільш поширеним, оскільки в цьому випадку задіяні всі сезони року. На першому етапі спеціалізовані ферми формуються досвідченими працівниками рибогосподарської галузі. У практиці рибництва визначені наступні форми рибоводного господарства:

- 1) товарна повносистемна ставкова ферма;
- 2) товарна ферма пасовищного типу;
- 3) пасовищна водойма для любительського рибальства;
- 4) садкова ферма;

5) басейнова ділянка для вирощування форелі, сомів і осетрових риб.

Другу і третю форми рибоводного господарства рекомендується використовувати в поєднанні. Крім того, як показує зарубіжний досвід, виникають рибопитомні ферми для вирощування рибопосадкового матеріалу (молоді), а також ферми для виробництва живих (наприклад, артемія Саліна) або сухих комбікормів. [2]

Сучасному фермеру нерідко доводиться мати справу з водоймами комплексного призначення, які часто будувалися без урахування вимог, що пред'являються організацією до проектування, будівництва та облаштування рибоводів. У таких водоймах, як правило, відсутні облаштована водоподача, водоспуски, ложе сплановано неправильно, що ускладнює його експлуатацію і висушування (літування). Проектування господарства виконується спеціалізованими проектними організаціями на відведеній земельній ділянці. Роботи зі створення проектів і кошторисів для промислового будівництва проходять в дві стадії: технічний проект і робочі креслення. При незначній потужності господарства допускається складання тільки технічного проекту. Перед початком будівництва ставків науковою спеціалізованою організацією розробляється рибоводно – біологічне обґрунтування, потім проводяться проектно – вишукувальні роботи, вибір майданчика під рибоводні ставки і гідротехнічні споруди, після чого фермер – рибовод може приступати до будівництва рибоводних ставків і споруд. Крім того, на існуючих ставкових господарствах при експлуатації гідротехнічних споруд виконуються меліоративні та ремонтні роботи. Виробничі ділянки повинні бути забезпечені водою необхідної якості на 105% з урахуванням того, що втрати на фільтрацію і випаровування повинні складати в середньому 0,5 – 1 л/с з 1 га площі. У разі наявності заболочених майданчиків слід виконати комплекс попередніх меліоративних робіт, особливо при влаштуванні зимувальних ставків, для нормального функціонування яких необхідний витрата води 15 – 20 л/с на 1 га. Детальні дослідження включають в себе докладні топографічні, геологічні, гідрогеологічні, гідрохімічні, гідрометричні, гідробіологічні та ґрунтово – ботанічні дослідження, виробничо – будівельне обстеження. Рекомендується використовувати типові проекти з прив'язкою до даної місцевості. Достатньої підготовки і уваги потребують будь – яка водойма, яка використовується фермером для того, щоб отримувати

максимальну кількість продукції. Ложе водойми слід максимально очистити від корчів, сміття, чагарників, необхідно також видалити хижу і смітну рибу. Досить ефективно побудувати нові ставки, причому ставки комплексного призначення, які будуть використовуватися і для інших цілей: водопою тварин, розведення водоплавної птиці, поливу. Фермер самостійно або з фахівцями, представниками місцевої влади вибирає місце для будівництва водойм, фермерських споруд. Слід консультиватися з місцевими землевпорядниками, з'ясовуючи особливості складу ґрунту, її структури, здатність утримувати воду. Це дозволить вподальшому встановити можливість наявного на майданчику або поблизу джерел відповідного ґрунту для будівництва гребель, дамб, а також оцінити ступінь фільтрації з побудованої водойми води. Основні вимоги до побудованих ставків – відсутність фільтрації води і можливість її повного спуску, тобто ложа, тому вода подається на ділянку ставка, що знаходиться на узвишші, а спуск знаходиться на більш низькому ділянці. [1 – 3]

1.4 Джерело водопостачання та облаштування ставків

Дуже важливим фактором для успішного ведення рибництва є подача в ставок води хорошої якості. Така вода може бути використана з джерел, ключів, чистих струмків, оскільки саме вони менше забруднені, в них немає аборигенної, хижої іхтіофауни і відсутні збудники небезпечних захворювань. Вода з річки, головного (підпірного) ставка теж може бути використана, але за умови дотримання відомих заходів захисту: пристрої на водопостачання піщано – гравійного фільтра, установки рибосміттеуловлювача, що запобігає потраплянню в ставок хижої і смітної риби. Дуже важливо облаштувати незалежну подачу води в кожен окремий ставок при скиданні води в спеціальний скидний магістральний канал, що зменшить акумуляцію біологічних забруднень і можливість поширення смітної риби і хвороб. [3]

Нагульні ставки для товарного вирощування риби облаштовують шляхом обвалування ділянок заплави річки (заплавні ставки) або перегородження греблею русла водотоку (руслові ставки). Другий спосіб споруди ставків в невеликих долинах, лощинах, широких ярах вважається

більш простим і менш витратним. Однак в цьому випадку крім обов'язкового слід споруджувати паводковий водоскид в процесі рибоводно експлуатації донного водоспуску. Тип і конструкцію греблі вибирають в залежності від геологічних і кліматичних умов, величини напору води, наявності та особливостей місцевих будівельних матеріалів(табл.. 1.1). Греблю з однорідного ґрунту зводять з суглинку або супісків. [2]

Таблиця 1.1 - Розміри і пристрій гребель, дамб рибоводних ставків

Ґрунт укосу	Крутизна укосу		Сухий запас, м	Ширина гребеня дамби, м
	верхового	низового		
Греблі для головних нагульних ставків				
Піщаний	1: 4-1: 3,5	1: 3-1: 25		
Супіщаний	1: 3,5-1: 3	1: 2,5-1: 2		
Суглинний	1: 3-1: 2,5	1: 2-1: 1,5		
Торф'яної	1: 3-1: 2	1: 2-1: 1,25		
Дамби зимувальних ставків				
Супіщаний	від 1: 2,5	від 1: 1,5	0,5	2
Суглинний	1: 2	1: 1,5		
Торф'яної	1,5	1		
Дамби вирощувальних ставків				
Супіщаний	1: 3	1: 1,5	0,7	2
Суглинний	1: 2, 5	1: 1,5		2
Торф'яної	2	1,25		

При проектуванні ґрунтових гребель слід дотримуватися основної вимоги: створ греблі повинен бути споруджений в найбільш вузькій частині заплави на надійних ґрунтах (глина, суглинок), що залягають на невеликій глибині. [3]

При проектуванні і будівництві гідротехнічних споруд, ставків виконують такі роботи:

- проводять ретельне вивчення місцевості для виконання геодезичних робіт (майданчик, відведений під ставкове господарство, повинен являти собою зручну широку і пологоу заплаву річки або балки, яка не використовується під посів цінних сільськогосподарських культур, і бути без великих капітальних будівель, з грунтами суглинками через їх кращу водонепроникність);

- розраховують водоскид максимального паводку, який слід проводити з 105% - ною забезпеченістю;

- будують греблі з стійкими ухилами, відповідно до якості застосовуваного ґрунту;

- обов'язково виконують трамбування ґрунту, особливо при будівництві високонапірних споруд, при насипанні гребель і контурних дамб, гребінь земляної греблі для проїжджої частини повинен досягати ширини 6 м, для непроїжджої – 3 м з перевищенням над рівнем води не менше ніж на 1 м;

- будують ставки, особливо нагульні, з урахуванням панівних вітрів, бажано розміщувати ставки так, щоб досягався мінімальний розгін хвилі;

- засипають піском або супіском шаром 20 – 30 см ложе зимувальних ставків, розташованих на торфовищі;

- засівають укоси дамб для зміцнення багаторічними травами або очеретом. Черешки висотою 67 см з кореневищами закопують на відстані 1 м від урізу води так, щоб при заповненні водою вони не вимивалися. Відстань між черешками повинно бути в межах 1 – 2 м. У перший рік після посадки утворюється рідка поросль, а на наступний – смуга шириною близько 1,5 м, яка гасить хвилі і оберігає дамбу від розмиву. [1 – 3]

1.5 Водозабірні споруди та донний водоспуск

Дуже важливо, щоб у водойми ферми вода подавалася самопливом. Головна водозабірна споруда при самопливній подачі води має забезпечувати необхідну кількість води для постійного наповнення ставків і запобігати

попаданню в ставок хижої і смітної риби. Існують два типи водозабору із джерела водопостачання: греблевий і безгреблевий. Вид водозабору вибирають в залежності від співвідношення рівня води в джерелі водопостачання і водоймі. [2]

Донний водоспуск призначається для повного осушення ставка, переведення риби в рибоуловлювач, підтримки і регулювання рівня води в ставку. На руслових ставках донні водоспуски можна використовувати і для скидання паводкових вод. Донний водоспуск розташовують в найнижчому місці водойми, щоб забезпечити повне скидання води. У практиці рибиництва найбільш поширений тип донного водоспуску називають «монахом». Вважається, що саме монахи в монастирських ставках виготовляли ці споруди, звідки і пішла ця назва. Водоспуск такого типу дозволяє підтримувати потрібний рівень води в ставку, осушувати його, забезпечувати регулювання потоку води при вилові риби зі ставка. Простота його експлуатації створює істотні переваги в порівнянні з різними засувками, щитами і т.д. Основні частини донного водоспуску – вхідна частина, вертикальна вежа, водопровідна і вихідна частини, місток для обслуговування. Вхідна частина споруди зміцнюється бетонними плитами або одиночним мощенням на піщаній підготовці. Вертикальна вежа з відкритками прямокутного перетину в плані виконана з бетону і встановлена на бетонну подушку на гравійній підготовці. У стінках башти розташовані два паза з швелерів (пазів) для решіток і шандор. Шандори служать для перекриття водоспуску і являють собою дерев'яні дощечки шириною 15 – 20 см і більше, довжина їх визначається шириною вхідної частини водоспуску. Встановлюються від основи водоспуску до позначки нормального підпірного рівня (НПР). Водопровідна частина споруди являє собою асбестоцементну або металеву трубу. Вихідна його частина зазвичай закінчується рибоуловлювачем. [3]

1.6 Облаштування рибоуловлювача

Гідротехнічний пристрій призначений для полегшення і прискорення вилову риби зі ставка. Рибу з водою пропускають в камеру рибоуловлювача,

де вона деякий час знаходиться, потім звідти її виловлюють. Рибоуловлювач служить для прийому або всієї риби, що є в ставку, або її частини, це залежить від його розмірів. Крім того, необхідно знати, скільки часу буде перебувати риба в фіксаторі. У найпростішому вигляді такий пристрій являє собою канал трапецієподібного поперечного перерізу з ухилом укосів 1: 2. Дно рибоуловлювача зміцнюють бетонуванням або залізобетонними плитами, укоси засівають травою або викладають дерном. В кінці цього пристрою розташовують бетонні стінки з пазами для решіток і шандор. [3]

Рибоуловлювачі служать для облову риби в ставках в нижньому б'єфі за водовипускною спорудою і в залежності від призначення поділяються на личинкові, малькові і для товарної риби і виготовляються з металевих сіток відповідного розміру вічка (табл.1.2) [3]

Таблиця 1.2. – Залежність розмірів вічка рибозахисних решіток від довжини риби.

Риба	Розмір вічка, см							
	1x1	1,5x1,5	2x2	2,5x2,5	3x3	3,5x3,5	4x4	4,5x4,5
Лускатий короп	5	6	7,5	8,7	10	11,4	13,5	14,5
Строкатий товстолоб	4,5	6,5	9	10,8	12,4	14,5	18,5	20,2
Білий товстолобик	5,5	7,5	9,3	10,8	12	13,5	16	17,5
Білий амур	5,1	7,5	10	12,4	14	17	22	24
Пелядь	5	8	11,2	13,1	15	18,3	20	22

Рибоуловлювачі повинні бути оснащені пристроями для вилову, сортування і відвантаження риби.

Для вилову риби ефективно застосовується облов закидними неводами. При цьому виловлюється до 90 – 95% вирощеної риби. Довжина невода визначається розміром водойми і зазвичай становить одну третину його периметра, висота дорівнює двом глибинам водойми в місцях облову. Якщо не можна скинути воду, ділянку готують в період спрацювання рівня водойми взимку або влітку. Для невода довжиною 300 м і з урізу 150 м площа притонення становить 2,9 га, при довжині 700 м і урізу 300 м – 14,5 га. Найбільш ефективний облов в районі водоподачі.

Таким чином, фермер може мати нагульні руслові або одамбовані водойми (озеро, невелике водосховище, ставок) пасовищного типу. Він може на практиці застосовувати традиційну (протягом одного сезону), безперервну (протягом двох років) і пасовищну (багаторічне вирощування при щорічному отриманні продукції) технології. Основна робота на ставках пов'язана з формуванням природної кормової бази. [4]

2 ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ І ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НИМ

Основні принципи організації фермерського колективу припускають створення господарства та співвіднесення знань з професійною діяльністю. Такий погляд на професійне самовизначення передбачає застосування інноваційних технологічних процесів ведення фермерського господарства та особистісних якостей як суб'єкта активної господарської діяльності. [28]

Можливість успішного ведення рибоводного господарства залежить від професійної підготовки керівника, вміння правильно використовувати наявні в господарстві ресурси, контролювання виробничих процесів, тому велика увага повинна бути приділена спеціалізації і набуття адаптаційних навичок у майбутнього фермера – рибовода з переглядом вимог до нього як до менеджера. На сучасному етапі розвитку селянських (фермерських) господарств ці цільові вимоги є запорукою успіху розвитку фермерського господарювання та суспільства. [29]

Чітке визначення філософії, що підтримує загальний «клімат», в якому працює колектив, динамічність розвитку і ефективність роботи фермерських господарств залежать від підтримки держави при впровадженні інноваційних технологій, що відбивається на аспектах реалізації самого бізнесу в фермерстві. [29]

Необхідно врахувати, що фермерське рибництво, або фермерська аквакультура, успішно розвивається саме в тих районах, де за участю наукових установ створюються плани розвитку галузі і черговість комплексного освоєння водойм. Ефективне формування фермерського рибництва можливо при широкому використанні різних організаційних форм. Провідну роль тут можуть отримати невеликі приватні господарства і їх об'єднання (кооперативи), а також новостворені господарські структури,

здатні забезпечити дрібні рибні господарства посадковим матеріалом, добривами, організувати закупівлю і збут рибної продукції. [30]

У сучасних умовах тільки пропонуючи якісний продукт, можна вижити в умовах жорсткої конкуренції. Тому відкриття фермерських господарств має сприятливий ґрунт, хоча не позбавлене частки ризику. Фермерські колективи створюються на основі повного партнерства, так як цей вид володіння має істотні переваги:

- простота створення;
- надійне (в порівнянні з корпорацією) отримання кредитів;
- обмін досвідом;
- консалтингові послуги.

Фермерський колектив ставить перед собою шість основних цілей:

- максимально можливий прибуток;
- забезпечення добробуту працюючих;
- становище на ринку;
- максимальна продуктивність;
- розробка, виробництво продукції і оновлення технологій;
- впровадження додаткових виробничих одиниць. [31]

Досягнення цих цілей можливо лише при швидкому розвитку виробництва. Для цього повинен бути достатній початковий капітал, а також сприятливі умови. Все інше залежить від керівництва, вміння контролювати виробничі процеси в організованій структурі, грамотно розподіляти посадові обов'язки і правильно використовувати людські ресурси. Отже, велика увага повинна бути приділена підбору і найму кадрів (рис. 2.1)

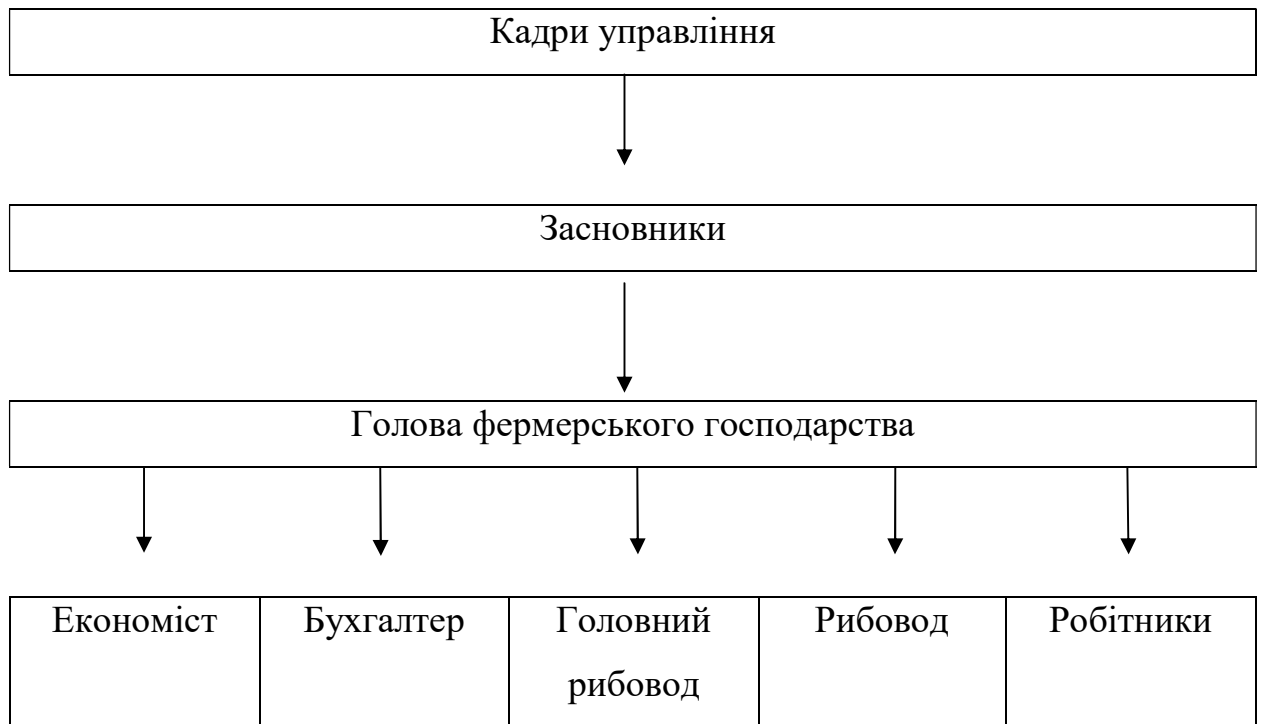

Рис. 2.1 – Кадри управління

Голова фермерського господарства:

- організовує роботу фермерського колективу;
- несе повну відповідальність за його стан і стан трудового колективу;
- представляє фермерський колектив у всіх установах і організаціях;
- розпоряджається майном фермерського колективу;
- укладає договори;
- займається питаннями збуту продукції (пошук клієнтів);
- застосовує заходи заохочення і накладає стягнення на працівників фермерського колективу;
- відкриває в банках рахунки фермерського колективу. [41]

Економіст – є заступником голови фермерського господарства з економічних питань:

- керує роботою з планування та економічного стимулювання на підприємстві, підвищенню продуктивності праці, виявленню і використанню

виробничих резервів, поліпшенню організації виробництва, праці і заробітної плати;

- розробляє річні, квартальні плани підприємства та окремих цехів;
- контролює їх виконання;
- визначає шляхи усунення недоліків;
- розробляє нормативи для утворення фондів економічного стимулювання;
- веде оперативний статистичний облік і аналіз показників роботи;
- розробляє і подає на затвердження проекти, ціни на продукцію;
- вивчає та впроваджує передовий досвід в організації планово економічної роботи;
- проводить всебічний аналіз результатів діяльності фермерського господарства;
- розробляє заходи щодо зниження собівартості і підвищення рентабельності фермерського господарства;
- бере участь у розробці техніко – економічних нормативів і конкретних показників з економічного стимулювання та ін. [41]

Бухгалтер:

- здійснює облік коштів фермерського господарства і господарських операцій з матеріальними і грошовими ресурсами;
- встановлює результати фінансово – господарської діяльності фермерського господарства;
- забезпечує фінансові розрахунки з замовниками та постачальниками, пов'язані з реалізацією готової продукції, придбанням необхідної сировини, палива, матеріалів і т.д. До завдань цього відділу входять також отримання кредитів у банку, своєчасне повернення позичок, стосунки з бюджетами різних рівнів;
- складає річні, квартальні та місячні плани з праці і заробітної плати і здійснює контроль їх виконання;

- розробляє заходи щодо підвищення продуктивності праці, впровадження прогресивних систем заробітної плати;
- розробляє положення про утворення та витрачання фонду матеріального заохочення;
- розробляє технічно обгрунтовані норми виробітку і проводить аналіз їх виконання;
- бере участь у розробці питань наукової організації праці. [41]

Головний рибовод:

- здійснює контроль за графіком технічного обслуговування;
- контролює техніку безпеки і дисципліну;
- спрямовує і координує діяльність рибоводів;
- контролює якість продукції;
- відповідає за продукцію на складі (зберігання закупленої сировини і виробів власного виготовлення). [41]

Рибовод:

- відповідає за роботу своєї ділянки (бригади, зміни);
- вирішує внутрішньобригадні проблеми;
- відповідає на запитання робітників.

Застосування колективної відповідальності призводить до істотного зниження втрат робочого часу, плинності кадрів. [41]

Правильно підібране керівництво і робоча група є основною складовою частиною успіху. Саме від людей, що входять в організацію, залежить, чи буде фермерське господарство процвітати або закритися. Тільки люди, що володіють великим запасом енергії, бажаючи домогтися високих результатів, зробити кар'єру і мати гідний рівень життя, а також мають сучасний погляд на поставлені цілі, що володіють умінням передбачати ситуацію, здатні зробити підприємство прибутковим.

З точки зору психології і фізіології люди у віці від 25 до 45 років найбільш повно задовольняють всім перерахованим вимогам. Таким чином,

перевага надаватиметься саме цій віковій категорії. Однак можливі варіанти, що остаточно буде зрозуміло після співбесіди. [42]

До освіти і досвіду роботи провідних фахівців висувають такі вимоги:

Голова фермерського господарства – вища рибогосподарська і економічна освіта;

Економіст – вища економічна;

Бухгалтер – вища економічна зі спеціалізацією «бухгалтерський облік»;

Головний рибовод – вища освіта за спеціальністю рибного або сільського господарства.

Фермерське господарство має право:

- надати працівникові позначене в контракті робоче місце і необхідне для роботи майно;
- забезпечити роботою за встановленою в контракті спеціальності, посади, кваліфікації;
- забезпечити необхідні умови для виконання завдань, підвищення продуктивності і ефективності праці;
- дбати про охорону здоров'я, праці, поліпшення соціально побутових умов працівника;
- забезпечити можливість для творчої участі в роботі колективу, виконання ним завдань та планів;
- сприяти розвитку нових форм організації праці, впровадженню прогресивних форм роботи;
- щомісяця виплачувати заробітну плату працівнику відповідно до положення про оплату праці;
- надавати щорічну відпустку відповідно до затвердженого графіка;
- працівник підлягає всім видам соціального страхування на період дії контракту. [42]

Робочий зобов'язується:

- вживати активних заходів до ефективної роботи підрозділу, домагатися поліпшення економічного стану, підвищення соціального рівня життя працівників, дбайливо й ощадливо ставитися до використання матеріальних засобів;
- дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку, дисципліни, чинного законодавства;
- сприяти розвитку товариства і взаєморозуміння в колективі;
- якісно і своєчасно виконувати доручену роботу, завдання і вказівки керівництва;
- шкода, заподіяна з вини працівника, стягується відповідно до чинного законодавства;
- дотримуватися правил техніки безпеки та виробничої санітарії.

Дисциплінарні стягнення, які підуть в разі невиконання правил:

- запізнення або відсутність без пояснення, неналежний зовнішній вигляд, занадто великі перерви на обід, невиконання встановлених процедур, усні попередження;
- постійні запізнення і прогули, виконання сторонньої роботи в робочий час, нездатність виконувати роботу відповідно до стандартів - письмове попередження і штраф (в розмірі 1/3 заробітної плати);
- крадіжка, образлива поведінка, груба недбалість, відмова від виконання поставленого завдання - звільнення без розрахунку. [42]

Системи стимулювання:

- заробітна плата – конкурентоспроможна порівняно з тією, яку робітник міг би отримувати в іншому місці. Справедлива і обґрунтована різниця в зарплаті;
- премія – видається при перевиконанні плану;
- відпустку – шкала від 18 до 30 днів оплачуваної відпустки;
- оплата лікарняних днів – повна зарплата протягом перших чотирьох тижнів і половина – протягом наступних чотирьох;

- приватне страхування здоров'я;
- пенсії;
- надання самостійності – залучення робітників для постановки цілей і робочих завдань;
- право на збільшений відпустку – додаткова оплачувана відпустка працівникам, які досягли певних успіхів, цілей або підвищених на посаді;
- навчання;
- підвищення кваліфікації;
- особисте ставлення – необхідно пам'ятати, що для підвищення інтересу до роботи своїх колег необхідно:
 - постановка цілей щотижня;
 - привітання з успіхом;
 - співчуття у разі невдач.

Системний підхід до розвитку фермерського рибництва охоплює не тільки проблеми наукового забезпечення організації та функціонування фермерських господарств, професійної перепідготовки кадрів, навчання робітників (включення в курс навчання працівників рибоводів і підприємств, в тому числі неспеціалістів), але і основні принципи організації фермерського колективу і особливості управління ним. [41]

2.1 Права та обов'язки фермерського господарства

Громадяни, які ведуть селянське (фермерське) господарство мають право зводити житлові, виробничі, культурно-побутові та інші будови і споруди на відведеній їм у власність, у користування земельній ділянці за погодженням з сільською, селищною, міською Радою народних депутатів. Зведення на орендній земельній ділянці, приміщень виробничого і не виробничого призначення, у тому числі житла, орендарі також погоджують з орендодавцем. [21]

Громадянин, який веде фермерське господарство на земельній ділянці, наданій йому в постійне користування, може у разі втрати працездатності, або досягнення пенсійного віку, за рішенням Ради народних депутатів яка надала цю земельну ділянку, надати її в тимчасове користування одному із членів сім'ї, який веде спільно з ним селянське (фермерське) господарство.

В разі відсутності таких осіб громадянин може передати у тимчасове користування земельну ділянку іншим членам сім'ї, які не ведуть спільно з ним селянське (фермерське) господарство, але мають необхідну кваліфікацію, досвід роботи в сільському господарстві і бажають вести селянське (фермерське) господарство, а також іншим особам, які беруть участь у веденні цього селянського (фермерського) господарства.

У разі тимчасової втрати працездатності або наявності інших поважних причин, громадянин може надати земельну ділянку в тимчасове користування на підставі договору, особам зазначеним вище, а у разі призову на строкову військову службу, вступу до навчального закладу - на термін до п'яти років. При успадкуванні земельної ділянки неповнолітнім допускається надання її в оренду під контролем місцевої Ради народних депутатів на період до досягнення спадкоємцем повноліття. [22]

У разі продажу майна селянського (фермерського) господарства і передачі земельної ділянки, що перебуває у користуванні, в тому числі на умовах оренди, іншому громадянину, підприємству або організації за рішенням Ради народних депутатів селянське (фермерське) господарство має право на одержання від них повної компенсації всіх затрат на вирощення і збирання врожаю, а також затрат на поліпшення якості землі за час користування земельною ділянкою відповідно до підвищення кадастрової оцінки. [23]

Фермерське господарство має право використовувати для потреб господарства загальнопоширені корисні копалини (пісок, глина, гравій, торф тощо), лісові угіддя, водні об'єкти та прісні підземні води, які є на

земельній ділянці, а також інші корисні властивості землі відповідно до законодавства України. [24]

Фермерське господарство зобов'язане:

1).забезпечувати використання землі за цільовим призначенням та відповідно до умов її надання;

2).ефективно використовувати землю відповідно до проекту внутрігосподарського землеустрою, підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, не допускати погіршення екологічної обстановки на території в результаті своєї господарської діяльності;

3).здійснювати комплекс заходів щодо охорони земель, а саме:

а).раціональну організацію території;

б).збереження і підвищення родючості ґрунтів, а також поліпшення інших корисних властивостей землі;

в).захист земель від водної і вітрової ерозії, зсуву, підтоплення, заболочення, вторинного засолення, висихання, забруднення відходами виробництва, хімічними і радіоактивними речовинами і від інших процесів руйнації;

г).захист від заростання сільськогосподарських угідь кущами і рідким лісом, інших процесів погіршення культурно-технічного стану земель;

д).рекультивацію порушених земель, міроприємства по підвищенню їх родючості і покращення інших корисних властивостей землі;

е).зняття, використання і збереження родючого шару ґрунту при проведенні робіт, пов'язаних з порушенням землі;

є).тимчасову консервацію деградованих сільськогосподарських угідь, якщо іншими способами неможливо відновити родючість ґрунтів;

4). Не порушувати права власників інших земельних ділянок, землекористувачів, у тому числі орендарів;

5).зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем;

6).дотримувати режиму санітарних зон і територій, що особливо охороняються;

7).дотримувати правил добросусідства: дозволяти власникам і користувачам земельних ділянок прохід, проїзд до загального користування, а також для спорудження або ремонту межових знаків і споруд;

8).не чинити перешкод у проведенні робіт для державних потреб, а також для спорудження необхідних комунікацій до суміжних ділянок;

9).вживати заходів до недопущення можливості стану дощових і стічних вод, проникнення отруто хімікатів і мінеральних добрив на суміжну земельну ділянку. [27]

3 ТИПИ ВОДОЙМ ТА ОСНОВНІ ОБЄКТИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Особливу увагу фермерам-рибоводам необхідно приділити саме водоймам комплексного призначення (володіння або оренду яких отримати легше). За гідрологічним, хімічних і біологічних параметрах пристосовані для рибництва водойми комплексного призначення (ВКП) докорінно відрізняються від класичних ставків, тому на них необхідно застосовувати спеціальну технологію рибництва. .[12]

Зустрічаються безліч озер з водою різної солоності, штучні водосховища і ставки, де вода може бути високо мінералізована. Це іригаційні накопичувачі дренажних вод, кар'єри, куди скидаються шахтні підземні води, а так само води промислових підприємств, ізольовані морські затоки та лимани. У багатьох країнах, особливо в Австралії, в гіпергалінних господарствах вирощують цисти артерії і водоростевих масу для підрощування личинок риб і отримання білка для сільськогосподарських тварин і птахів. .[14]

Підземні води високої солоності є практично у всіх регіонах на різній глибині - від 0,2 до 3 км, найчастіше це геотермальні води. Свердловини з такою водою звичайні в газо- і нафтоносних районах, в основному вони законсервовані. Солоність вод в них від 8-10 до 200-300 ‰. Якщо таку свердловину візьме в оренду фермер, він зможе опалювати приміщення, на скидний воді створити господарство для культивування в басейнах артемії, а розбавляючи воду до солоності 30-36 ‰, розводити морських евригалінних риб, креветок або крабів. Освоєння біологічних ставків проводять при строгому дотриманні рибоводної технології, так як в них проводиться очищення води від накопичених органічних речовин. Рибу вирощують на базі водойм-охолоджувачів, промислових відходів тепла, на геотермальних

водах, в теплицях, морських затоках, що підігріваються стоками теплими водами.

Власник або орендар невеликої місцевого водоймища повинен перш за все з'ясувати точну його площу, розміщення глибин, обсяги що надходять до стоку, якість води, мати уявлення про рослинний і тваринний світ ставка для того щоб розрахувати рентабельність і рибопродуктивність.

Вимоги до якості води в рибоводних водоймах

Умовно за способом накопичення і можливості скидання води ВКП поділяються на чотири категорії: яружно-балкові; кар'єрно-улоговинні наливні; заплавно-лагуни мілководні; руслових проточні. За розмірами поділяються на три групи: малі - до 50 га, середні - від 50 до 300 і великі - від 300 до 1000 га. [14]

Яружно-балкові заповнення водойми наповнюються талими або дощовими водами, мають одну греблю, на якій робиться відмітка максимальної глибини. Їх площі до 50, рідше до 300 га. Завдяки природному перепаду рівнів - від 2-3 до 8-10 м створюються можливості повного скидання води і вилову риби через рибоуловлювач. У таких водоймах спостерігається вертикальна стратифікація вод по температурі і вмісту кисню у дна і поверхні. Ложе ставка не сплановано, берега заростають чагарником. Кормова база в гірських зонах незначна, а в рівнинних - може бути хорошою.

Мінералізація в зонах іригації перевищує норму, прийняту для нагульних ставків, що дозволяє вирощувати і солоновато-водних риб. Водойми даної категорії найбільш перспективні для освоєння, тому що не вимагають витрат на меліорацію ложа і організацію промислу. При вирощуванні теплолюбних риб - карпа, товстолобика, амура та інших, період експлуатації пов'язаний з термінами наповнення водою навесні і припинення росту риби восени. У разі спеціалізації рибоводної ферми на сигових та інших холодноводних риб період вирощування може бути продовжений і на зимовий сезон. Кар'єрно-улоговинні наливні водойми наповнюються як ґрунтовими водами, так і за рахунок водоподачі по каналах і іншими

водоходами і можуть бути створені на торфовищах і в покинутих кам'янистих і піщаних кар'єрах. Гребель вони, як правило, не мають, максимальна глибина в ямах від 8-10 до 15 м, береги обривисті, на ложе можуть бути окремі ями. Природного стоку води немає. Шари води мають різні температури через підземних джерел. Нижні шари води прогриваються дуже повільно, тому частіше температура постійна і тримається в межах 8-10° С. Вода має кисле середовище (рН менше 7), що стримує нерест корошових риб, в кам'янисто-піщаних кар'єрах, як правило, рН більше 7, причому кормова база явно недостатня. У торф'яних кар'єрах не відбувається інтенсивного розвитку фітопланктону. З іхтіофауни переважають лин, золотий карась, ротан, рідше щука. Рибу ловлять неводами після підгодівлі, однак найбільший ефект дає часткова відкачка води. Оптимальна площа торф'яних кар'єрів, як правило, 50-3000 га, а рибопродуктивність не перевищує в середньому 2-3 ц / га. [2]

Заплавно-лагунні мілководні водойми, до цієї категорії відносяться водойми лиманного типу, побудовані на заплавах та інших природних зниженнях суші. Наповнюються водоймища заплавні лагунні - при з'єднанні з морем, лимани - затопленням морської або прісної водою. Заповнення також може відбуватися за рахунок іригаційних скидних і артезіанських вод. Максимальна глибина 2-3 м, ложе - полого, рівне. Природний стік відсутній, за винятком водойм, розміщених вище рівня моря; не спостерігається шаруватість вод по температурі і кисень. Такі водойми можуть прогриватися до дна і бути непроточними. Мілководні водойми за якістю води діляться на прісні і солоні. У водоймах з дуже значним вмістом солі зазвичай домінують не більше трьох-п'яти видів риб - атерин, колючка, рідше - кефаль, а в прісноводних - плотва, краснопірка, щука, окунь, лин, бички та ін. [2]

Кормова база в мілководних водоймах може забезпечувати отримання 8-10 ц / га риби. Цвітіння води в них - звичайне явище. Прісні мілководні водойми можна зарибнювати корошовом, товстолобиком, сомом, а солонуватоводні - кефалі, смугастим окунем, осетровими. Площа таких

водойм становить від 50-300 до 1000 га і більше, а рибопродуктивність від 2-3 до 10 ц / га. Руслові проточні водойми будуються на річках і малих річках за рахунок підпору річки в зручному по ландшафту місці і наповнюються водою постійно. Максимальна глибина - біля греблі і затопленого русла. Береги бувають пологі і обривисті, але як правило, є одне мілководді в верхів'ях водойми. Можливості повного або навіть часткового скидання води немає. Шаруватості вод по температурі і кисню завдяки постійному водообміну не спостерігається. Прогрівання водойми рівномірне, найбільш прогріті верхні шари води на мілководді. Кормова база трохи багатшими, але постійна присутність в водоймі місцевих риб (окунь, щука, плітка, піскар, карась та ін.) Сприяє виникненню харчової конкуренції з розводяться об'єктами. Якість води зазвичай висока. Русловий проточні водойми використовуються в рибництві при наявності рибозахисних пристроїв на водопостачанні і скиданні, при цьому рибопродуктивність їх коливається від 0,5 до 2-6 ц / га. Режим експлуатації водойми пов'язаний з особливостями наповнення і скидання води. [2]

Яружно-балкові водойми, як правило, однорічного заповнення. При вирощуванні теплолюбних риб (короп, товстолобик, амур і ін.) Період експлуатації пов'язаний з термінами наповнення водою навесні і припиненням зростання риби восени, для сигових та інших холодноводних риб період вирощування може бути продовжений і до зимового сезону. У кар'єрно-улоговинні наливних водоймах багаторічного регулювання режим вирощування риби і щільність її посадки пов'язані з тривалістю льодоставу і газовим режимом. У торф'яних кар'єрах літні замори дуже часто явище, тому риби, що вимагають високого вмісту кисню в воді (осетрові, лососеві, соми та ін.), Для таких категорій водойм непридатні. Заплавно-лагуни і інші мілководні водойми використовуються для поливу. При наявності ділянок глибиною 3-4 м, де риба може переносити зимівлю, рекомендується осіннє зариблення. [2]

До основних об'єктів вирощування у фермерському господарстві відносяться сазан, лин, чорний амур, буффало, осетрові та інші види.(рис.3.1)

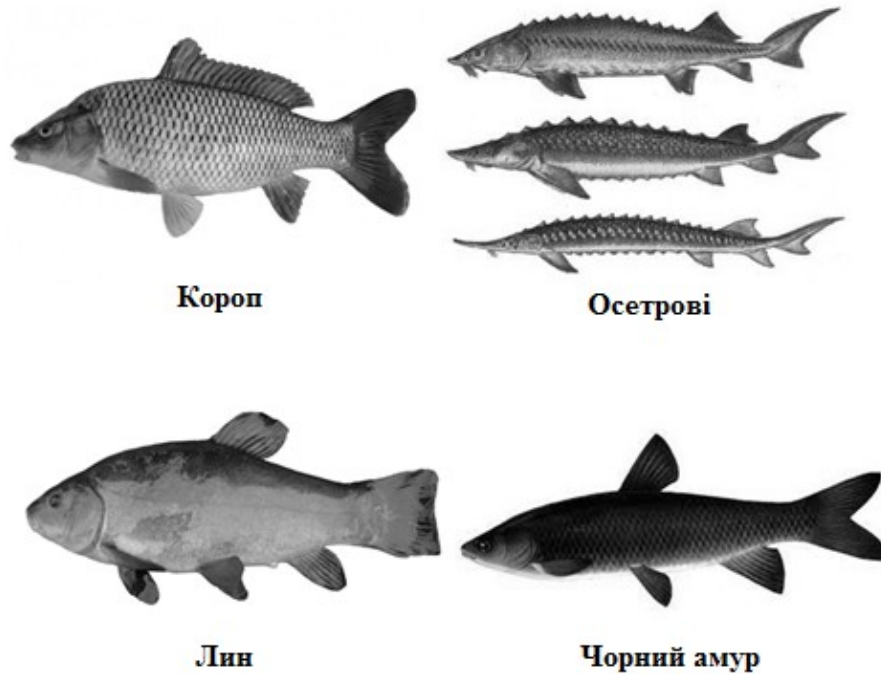

Рис. 3.1. - Основні об'єкти вирощування у фермерському господарстві

Сазана любителі-рибалки вважають одним з найбільш бажаних трофеїв, він добре ловиться на хробака, кукурудзу, макуху, горох, галушки. Потрапивши на гачок, сазан або намагається з розгону порвати волосінь, або перепиляти її зазубреним променем спинного або черевного плавника, часто ламає вудилище. Сазан - невибаглива риба, що живе як у прісній, так і в солонуватій воді, крім того, він витримує короткочасне зниження концентрації розчиненого у воді кисню до 1 мг / л. Добре зимує в ставках і стійкий до більшості хвороб, що зустрічаються у коропа. Високі смакові якості, невибагливість до умов вирощування, швидке зростання, яскраве забарвлення (жовта, золотиста з червоним відтінком, яскраві плавники) визначили вибір сазана в якості основного об'єкта штучного розведення ще

багато століть тому. Сазан - сильна риба, гідний суперник будь-якого рибалки, особливо при лові на поплавкове вудилище.

На його основі була отримана одомашнена форма сазана - короп з безліччю генетичних форм. Вперше з'явився в Китаї і незалежно від цього - в Європі. Короп - тепловодна риба, оптимальні температурні умови проживання 18-30 ° С. Короп - це один з основних об'єктів розведення в рибоводних господарствах багатьох країн. В даний час на його частку у вітчизняному рибництві припадає близько 30-50% всієї вирощуваної продукції. Вирощування коропа пов'язано з його цінними якостями: невибагливістю до умов середовища, всеїдністю, швидким зростанням, доступною до освоєння технології вирощування, наявністю рибопосадкового матеріалу, досить смачного м'яса. У тропіках і субтропіках при постійній високій температурі (25-27 ° С) самки і самці коропа дозрівають у віці до одного року. З усіх породних груп найбільш відомі раніше виведені український лускатий і український рамчатий коропа. У порівнянні з безпородним коропом вони відрізняються широкою і високою спиною, здатні найкращим чином використовувати природну кормову базу водойми, мають високі темпи зростання і плодючість. Рекомендується як для великих товарних коропових господарств, так і для фермерських, селянських водних угідь.

Карасі відносяться до сімейства коропових, відомі два види - срібний і золотий. В Євразії мешкають майже повсюдно в заболочених зарослих водоймах. В даний час спостерігається експансія срібного карася, який заселяє річки Євразії, а також солонуваті водойми і навіть Азовське море. Золотий карась, один з найбільш витривалих і вже рідкісних видів риб, в деяких водоймах є єдиним представником рибного населення. Срібний карась відрізняється від золотистого забарвленням черевця і боків, мешкає в Європі, Сибіру, на Далекому Сході, в Китаї, завезений до Північної Америки, Індії та інших країн.

Білий і строкатий товстолобики, білий і чорний амури. У південних районах, субтропіках і тропіках при постійно високих значеннях температури

води мур може рости круглий рік. Поширений переважно у басейні річки Амур та останнім часом розповсюдився по великих річках Європи та Малої Азії. Це сильні, швидкорослі риби, які в природних умовах досягають маси більше 50 кг. Ці два види відрізняються за забарвленням і ряду морфобіологічні особливостей. Чорний амур належить до риб китайсько-рівнинного комплексу, його з успіхом вирощують в південних водосховищах і ставках. Володіє швидким зростанням, ця теплолюбна риба досягає маси 30 кг. Досвід вирощування чорного амура в ставках свідчить про те, що за рахунок цього об'єкта в умовах сформованої полікультури (короп і рослиноїдні риби) отримати значну кількість додаткової продукції не представляється можливим. Чорний амур в ставках в першу чергу виступає як біологічний меліоратор, що знищує молюсків, що є проміжними господарями ряду паразитів, що покращує таким чином епізоотичну обстановку в рибгоспах. [18]

Линь отримав свою назву від слова «линяти», так як витягнуте з води він швидко змінює забарвлення, «линяє». Це дуже цінна, смачна і невибаглива риба, особливо цінується лин в Європі, Україні. Останнім часом в Євразії лин зустрічається рідко. Його штучно розводять в Угорщині, Польщі, Чехії, Словенії. У Німеччині лин вважається делікатесної рибою, її споживають в в'яленої вигляді. Хоча рідко, але все ж до сих пір лин зустрічається в водоймах по всій Європі, в Скандинавських країнах, Сибіру. Можлива полікультура з коропом, при такій технології отримують додаткову продукцію (1-2 ц / га). При облові ставків з линею воду скидають обережно в нічний час, оскільки лин, навіть при швидкому осушенні ложа ставка, може закопуватися в мул і не скочується в рибоуловлювач. Басейни і лотки, де витримують виробників лина, затемнюють, підтримують температуру води 19°C. [18]

Щука ареал мешкання щуки серед прісноводних риб світу один з найбільших. Вона досить широко поширена в прісних водах озер і річок Європи, Азії та Північної Америки. Найбільш численна в басейнах річок

Сибіру і Нижньої Волги. Вважається, що більше щуки в заплавах і затоках, де вона досягає маси 11-12 кг. Необережному рибалці щука здатна нанести відчутні травми.

Канальний сом є традиційним об'єктом товарного рибництва в США. В Європу завезений в 70-х роках ХХ століття. В Європі акліматизований в річках, озерах у вигляді дрібної форми. В культурних господарствах це велика, швидкозростаюча риба, що досягає маси 30 кг; теплолюбна: для зростання і розвитку оптимальна температура води становить 25-30 ° С. Особливо активні соми вночі, активний хижак. Канального сома також вирощують в південних районах в полікультурі з білим і строкатим товстолобиком. [18]

Кларієвий сом традиційний об'єкт тепловодної аквакультури в африканських країнах. Близько 20 років тому вони були завезені в Європу, Голландію. Зараз його вирощують в самих різних замкнених системах інших господарств. Особливо добре освоєний кларієві сом в Угорщині, де вдало застосовують термальні глибинні води. [18]

3.1 Організація матеріально-технічного забезпечення рибоводного підприємства

Ефективність діяльності підприємства, рівномірний і ритмічний випуск готової продукції, її якість значною мірою залежать від організації постачання, своєчасності надходження матеріальних ресурсів у виробництво в необхідних асортименті, кількості та належної якості. Нагадаємо, що постачання виробництва необхідними матеріальними ресурсами є початковою ланкою виробничого процесу, а збут готової продукції – його завершенням.

Під матеріально-технічним постачанням підприємства розуміється процес забезпечення його всіма видами матеріально – технічних ресурсів в

необхідні терміни та в обсягах, які необхідні для нормального безперервного здійснення виробничо – господарської діяльності підприємства.

Постачання матеріально – технічними ресурсами повинно бути своєчасним, комплексним і вимагати мінімальних витрат. Виконує цю роботу відділ матеріально – технічного постачання підприємства.

Організація матеріально – технічного забезпечення включає: визначення потреби в матеріально-технічних ресурсах, пошук і купівлю ресурсів, організацію доставки, зберігання та видачі споживачам на підприємстві. [3]

Потреба в матеріально – технічних ресурсах визначається на виробництво продукції, експлуатаційно-ремонтні та господарські потреби.

Обґрунтуванням потреб в матеріалах і обладнанні служать прогресивні норми витрат матеріалів на одиницю продукції або на виконання певної роботи та обсяг, що запланований з виробництва продукції або робіт.[3]

Підприємство набуває матеріально – технічні ресурси:

- в порядку оптової торгівлі (формою оптової торгівлі є товарна біржа);
- у підприємств – виробників на основі прямих зв'язків;
- використовують матеріальні ресурси, отримані від замовників за укладеними договорами (давальницька сировина);
- через посередників (постачальницько – збутові організації);
- підприємства в праві купувати товари на ринках, аукціонах, виставках – продажах та в окремих громадян;
- підприємство має право обмінювати, орендувати, одержувати безоплатно і тому подібне у інших підприємств, організацій та громадян.

Для підприємства дуже важливим є правильний вибір господарської зв'язку з постачальниками матеріально – технічних ресурсів, а також форми постачання.[22]

4 СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСЬКОГО РИБНИЦТВА В УКРАЇНІ

В Україні працює 4 тис суб'єктів господарювання, які здійснюють рибогосподарську діяльність в умовах аквакультури. Але, не зважаючи на це, у світовому вилові водних біоресурсів частка вилову риби у фермерському рибництві України складає всього 17%, тоді як у світі цей показник перевищує 50%. Оскільки наша держава має найбільшу площу поверхонь внутрішніх водних об'єктів в Європі – ми бачимо колосальний потенціал для розвитку аквакультури, і в першу чергу, сконцентруємо основні зусилля в цьому напрямі у 2018 році.[17]

Підвищенню рівня життя сільського сталого розвитку сільських (фермерських) населення країни сприяє створення умов для господарств, формування та розвитку ефективних ринків сільгосппродукції та збільшення її виробництва. Розробка і прийняття правових, організаційних та економічних нормативів для фермерського рибництва, впровадження сучасних технологій виробництва та реалізації продукції, зміцнення матеріально-технічної бази на основі лізингу - це і багато іншого може сприяти організації ефективних селянсько-фермерських господарств на основі приватної та колективної власності. Пріоритетні напрямки у виробництві сільгосппродукції в багатьох селянських (фермерських) господарствах визначилися в зв'язку зі спеціалізацією - фермерське рибництво. Разом з тим, вимоги ринку диктують необхідність постійного обороту продукції, в тому числі в рибництві. Це дозволяє постійно отримувати прибуток і вести розширене відтворення риби, а також інших видів супутньої продукції. В Україні існує кілька типів ведення господарств по вирощуванню об'єктів фермерської аквакультури . [17]

Тип рибоводно фермерського господарства формується в залежності від використання для риборозведення класичних ставків (ставкові ферми), озер, лиманів (озерні господарства), інших водойм комплексного

призначення (пасовищні ферми), кошів (садкові ферми, для любительського рибальства) тощо. Тому рибоводні ферми можуть бути найрізноманітнішими по вирощуваним об'єктам, типу використовуваних водойм, організаційній формі.(рис. 4.1) .[17]

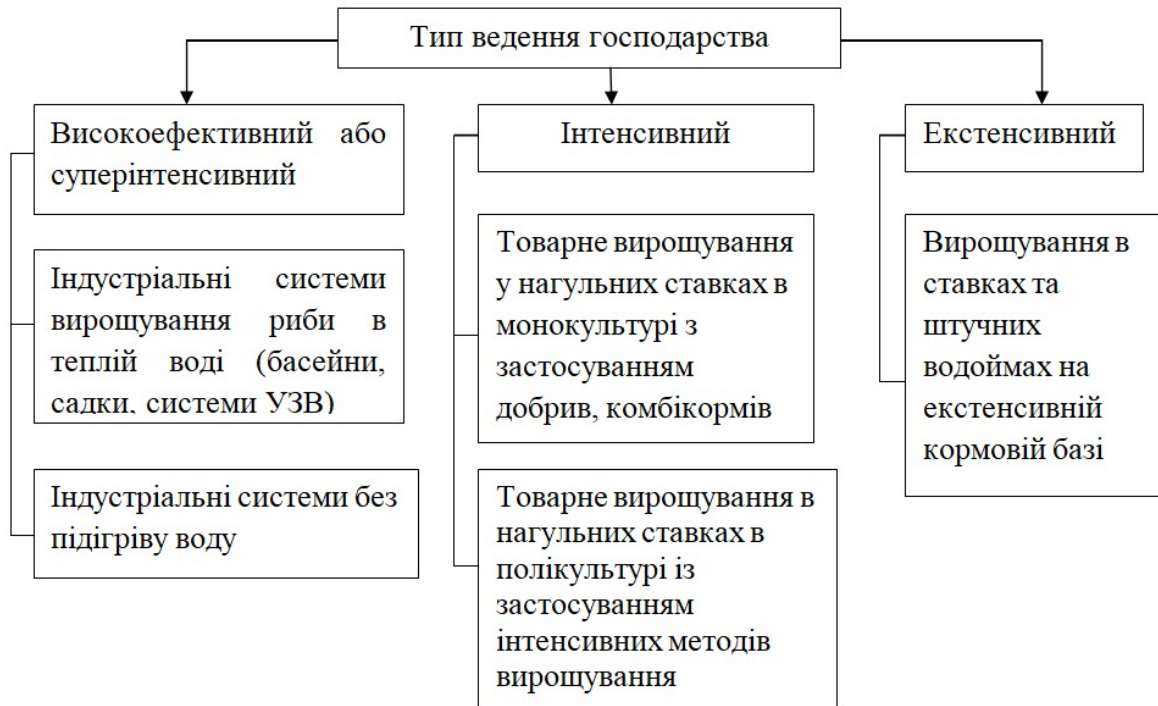

Рис. 4.1 - Типи ведення господарства по вирощуванні об'єктів фермерської аквакультури

У 2020 році загальний обсяг продукції аквакультури становив 18,57 тис. т, що майже на рівні 2019 року (на 35,9 т менше). Сьогодні в Україні традиційними об'єктами аквакультури незмінно залишаються коропові: звичайний короп та далекосхідні коропові (рослиноїдні) види: білий та строкатий товстолобики, їх гібриди, білий амур. Крім коропових українські аквафермери вирощують райдужну форель, європейського сома, щуку, судака, лина, кларієвого сома, карася, стерлядь, російського та сибірського осетрів, бестера, веслоноса тощо. Асортимент продукції аквакультури залишається тривалий час майже незмінним. .[18]

Слід відмітити, що на аквакультуру впливають різні фактори, наприклад, кліматичні зміни зумовлюють зростання температури води та повітря, зменшення обсягів поверхневих вод, збільшення кількості аномальних погодних явищ, зміни екосистем водних об'єктів тощо.

Протягом кількох останніх років спостерігається зростання обсягів реалізації сомових риб. Це пов'язано з розвитком рециркуляційної аквакультурної системи (РАС) та збільшенням виробництва кларієвого сома. В Україні з'явилися сучасні рециркуляційні господарства, діяльність яких спрямована на ефективне виробництво і переробку власної продукції (створення ланцюжків доданої вартості). Як правило такі господарства мають інфраструктуру переробки та реалізації власної продукції.

Завдяки розвитку рециркуляційних рибницьких господарств стало можливим вирощування нових перспективних об'єктів аквакультури, у першу чергу, тепловодних видів; крім кларієвого сома, до відносно масових належить тилапія. [19]

Запровадження закритих систем відкриває для української аквакультури нові перспективи:

- рециркуляційні системи можна віднести до об'єктів з найнижчими показниками впливу на навколишнє природне середовище (так званий «вуглецевий слід»), звичайно, за умови дотримання всіх необхідних нормативів та параметрів, визначених розробником конкретного РАС та відповідного технологічного обладнання та устаткування;

- рециркуляційні системи за рахунок запровадження інновацій, ресурсо заощаджуючі технології, механізації та комп'ютеризації виробничих процесів сприяють розширенню асортименту продукції аквакультури, забезпеченню надійної якості та затребуваного ринком обсягу протягом цілого року, адже сезонність за такого виробництва не відіграє будь-якої помітної ролі. А в умовах зміни клімату в Україні РАС можуть стати основним джерелом продукції аквакультури;

- вирощування риби в рециркуляційних господарствах в умовах дефіциту водних ресурсів, який в Україні вже спостерігається, в недалекому майбутньому визначатиме політику розвитку світової аквакультури.

Важливим показником в аквакультурі є вирощування личинок та зарибку, що може свідчити про перспективу росту виробництва продукції аквакультури в майбутньому. Протягом 2020 року відбулося зростання виробництва різновікового рибопосадкового матеріалу до 166,9 млн. екз. (9446 т), що на 40,2 млн. екз. (1706 т) або на 31,7 % більше показника 2019 року. [12]

Розроблений у 2019 році проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо спрощення умов ведення аквакультури)» має за мету удосконалення процедури отримання суб'єктами аквакультури рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) в користування на умовах оренди, а саме: чітке визначення, що надання в оренду частини рибогосподарського водного об'єкту здійснюється без паспорта водного об'єкта. [12]

5 ФЕРМЕРСЬКЕ РИБНИЦТВО В КРАЇНАХ СВІТУ

Беручи до уваги світові масштаби виробництва різних об'єктів аквакультури і марикультури, слід очікувати подальшого розвитку інтенсивної форми аквакультури. Високорентабельні ферми Бразилії та інших країн Південної Америки, Таїланду і Китаю мають гарантований збут своєї продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. На базі наявних виробничих потужностей використовуються технології з застосуванням фонду природних водойм. [20]

Одним із способів підвищення ефективності експлуатації водойм є впровадження ресурсозберігаючих технологій і раціонального використання джерел водопостачання. Тому нині виробництво є одним з основних факторів, що визначають стан навколишнього середовища. Важливого значення набувають організація ефективного контролю і мінімізація впливу виробництва на навколишнє середовище. [20]

Певною мірою завдання обмеження впливу виробництва на навколишнє середовище вирішується системою екологічного контролю, покликаної перевіряти виконання заходів з охорони природи, раціонального використання природних ресурсів, оздоровлення навколишнього середовища, дотримання вимог природоохоронного законодавства і нормативів якості. У світовій практиці аквакультури величезний інтерес представляє використання міжнародних стандартів якості, що поширюються на вироблену і продукцію, що випускається і спрямованих на вирішення завдань мінімізації впливу на навколишнє середовище, що одержали назву екологічного менеджменту. Компанії, які імпортують товарну продукцію в такі країни, як США, Франція, Швейцарія та інші, повинні враховувати відповідні вимоги міжнародних стандартів. Для збереження положення в бізнесі керівникам фермерського господарства слід враховувати екологічні вимоги при формуванні стратегії підприємства і довгостроковому

плануванні. Ця особливо важливо для використання нових можливостей бізнесу, успішної конкуренції з іншими підприємствами і задоволення зростаючих екологічних очікувань зовнішніх зацікавлених сторін. У ряді країн органи державного управління всіляко сприяють розвитку методів екологічного менеджменту в якості інструментів, які підприємства можуть прийняти і використовувати на свій розсуд без законодавчого тиску з боку держави. [14]

Екологічний менеджмент - це системний підхід до вирішення екологічних проблем в повсякденній діяльності підприємств і в стратегії їх бізнесу. Система екологічного менеджменту. Екологічні проблеми все більше зачіпають діяльність підприємств, що використовують біоресурси. [13]

Визнається імідж компаній і зміцнення позицій підприємств на національному і міжнародному ринках пов'язані зі зниженням екологічних ризиків і усуненням проблем забруднення навколишнього середовища. Зростають можливості компаній, що використовують системи екологічного менеджменту, з'являються варіанти підвищення ефективності експлуатації та комплексного використання виробничих потужностей, що скорочує споживання енергії, зменшує виробничі витрати і забруднення навколишнього середовища, а виробнича продукція здобуває необхідний статус на ринку і відповідає високим екологічним вимогам. Аквакультурного підприємства всього світу впроваджують системи екологічного менеджменту для більш систематичного і ефективного управління екологічними ризиками і можливостями. [20]

При виконанні умови інтеграції системи екологічного менеджменту в загальну систему управління аквакомпанії підвищується ефективність її діяльності, на цьому рівні відбувається паралельне впровадження системи управління якістю та екологічного менеджменту, що не суперечить одне одному. Система екологічного менеджменту - це освоєння нового напрямку управлінських дій, документів і реєстрів інформації в рамках спеціальної

структури зі своїми функціями, звітністю та ресурсами, спрямованими на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, а також проведення заходів щодо підвищення якості навколишнього середовища. Система екологічного менеджменту побудована по добре відомому з управління якістю принципом: «Плануй, роби, перевіряй, покращуй», ґрунтуючись на «циклі Демінга». Це дозволяє силами власного персоналу і на базі власних виробничих фондів створити інструмент для виявлення і вирішення проблем, які можуть бути використані організацією для різних цілей в залежності від конкретного виду діяльності та намірів керівництва.[26]

Походження концепції загального управління якістю пов'язано із зусиллями фахівців в області оцінки ефективності промислових систем, які в 20-х роках ХХ століття почали систематично досліджувати методи менеджменту. «Модель Демінга» була розроблена американським інженером Едвардом Демінгом, одним із «батьків» концепції загального управління якістю. Вона широко використовується в усьому світі при вдосконаленні організації та управління взагалі та екологічного менеджменту, зокрема. .[13]

У різних країнах світу розвиток аквакультури, в тому числі фермерської, визначається сформованими традиціями і рівнем економіки. Лідерство в світі в області тепловодної аквакультури займають Китай, Таїланд, північні країни Європи, країни Латинської Америки. Значне збільшення виробництва рибної продукції у внутрішніх водоймах цих країн за останнє десятиліття - це результат економічних реформ, забезпечують державну підтримку, а також зацікавленість фермерів в результатах своєї праці з отриманням максимального доходу. Більша частка рибоводної продукції виробляється в селянських (фермерських) господарствах та кооперативах. .[26]

5.1 Стан фермерського рибництва в Бразилії

Сектор рибальства та рибництва відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки Бразилії, забезпечуючи населення важливим джерелом білка та засобами для існування мільйони домогосподарств. За оцінками, близько 4 млн. осіб прямо чи опосередковано залучені у цей сектор економіки. [3]

У Бразилії рибальство та рибництво здійснюється у морі (берегова лінія довжиною 8400 км морського узбережжя) та прісних водоймах одного з найбільших гідрографічних басейнів у світі. Протягом останніх декількох років потужне зростання рибного господарства відбувалось за рахунок такого потужного рушія як рибництво. Виробництво продукції аквакультури було дуже значним, із середнім зростанням на 9% щорічно протягом останнього десятиріччя. У даний час Бразилія є другим у Америці виробником продукції аквакультури після Чилі. [6]

Найбільше зростання спостерігалось у виробництві прісноводних видів, які домінували у продукції, при цьому виробництво продукції марикультури становило 15% всього обсягу. Перспективи для розвитку аквакультури виглядають гарно, очікується зростання до 2024 року порівняно з базовим періодом 2012-2014 на 52%, у першу чергу за рахунок збільшення внутрішнього попиту та національній політиці з підтримки сталого зростання сектора.

Головні виклики для подальшого розвитку пов'язані з питаннями довкілля та потенціальним впливом аквакультури на біорізноманіття та можливості екосистем. Зараз здійснюються заходи з посилення співробітництва між Міністерством рибальства та рибництва та Міністерством з охорони довкілля, спрямовані на забезпечення сталості розвитку сектора. [6]

5.2 Стан фермерського рибництва у Китаї

Основні типи фермерських господарств Китаю В області рибництва в даний час широке поширення отримав сімейний підряд, що дозволяє більш повно розкрити потенційні можливості цієї галузі.(табл..5.1) У Китаї налічується більше 10 млн селянських сімей, що займаються розведенням різних видів риб і креветок. Їх фермерська різнопланова діяльність значною мірою сприяє більш повному задоволенню потреб населення у свіжій рибі і креветках, а також помітного збільшення рівня життя селян. Крім риби і креветок вони успішно вирощують черепах, крокодилів, моллюсків. .[12]

Таблиця 5.1 - Рибопродуктивність на 1га ставу

Види риб	Живлення	Продуктивність			
		Маса, г	Кількість, шт,	Маса при реалізації, г	Всього, кг
Білий товстолоб	Фітофаг	200-250	180	750	135,0
Строкатий товстолоб	Зоопланктофаг	200-250	45	750	34,0
Чорний лящ	Рослиноїдний	200-250	300	500	15,0
Чорний амур	Бентофаг	1250	37	3000	112,0
Білий амур	Макрофітофаг	850	30	1500	45,0
Усього:			332		330,0

Фермери не тільки орендують у державних або колективних господарств водойми, але й розводять риб на заливних рисових полях, обладнають найрізноманітніші водойми на порожніх землях або в своїх подвір'ях, використовують іригаційні канали. У фермерському рибництві можна виділити три основних можливих типу облаштування водойм для культивування риби. Рівнинний тип - невеликі викопані водойми, раніше споруджені ставки, рисові поля. Їх обладнають гідротехнічними спорудами, заповнюють водою і вирощують в них рибу. В заростає ставки висаджують

білого амура, чорного амура, в заливні рисові поля - коропа, карася, білого амура, тиляпію. [8]

Гірський тип поширений в місцях, де є природні водотоки - струмки, річки. Зазвичай споруджують багатоступінчасті водойми, стінки яких зміцнюють каменем. Такі водойми мають невелику площу, вони неглибокі (до 1 м), вода подається в них по обводнених каналах і водоналивним трубах, виготовленим з бамбука. У таких терасових водоймах успішно вирощують холодолюбиву форель, в заростають - білого амура. Дворовий тип - багато при своїх дворах обладнають невеликі цементовані водойми, де вирощують самих різних риб: кларієвий сом, короп, вугра. Розміри таких ставків зазвичай невеликі, але в них можна знімати кілька врожаїв на рік, що дуже важливо в забезпеченні городян свіжою і дешевою рибою. Крім того, в домашніх умовах селяни часто на продаж вирощують також декоративних риб, в тому числі найяскравіших і незвичайних за забарвленням і формою золотих рибок. Використання природних водойм. [8]

У Китаї розпочато інтенсивне освоєння середніх і великих водойм, які мають мізерну рибопродуктивність. Продуктивність ставкового культивування цінних видів риб в Китаї традиційно висока, при цьому успішно застосовують метод запрудного культивування риби. Запрудне культивування риби у великих водоймах організовується способом виділення частини водойми спеціальної загороджувальної сіткою. Такий спосіб дозволяє використовувати великі озера, частини річок, водосховища, які не мають будь-якої значної рибопродуктивності. [8]

Вважається, що при такій організації ферми витрати на обладнання вирощувальних ділянок невеликі, а рибопродуктивність збільшується в 10 разів. Інтегрована аквакультура. У Китаї дуже широко розвинена інтеграція риборозведення з іншими сільськогосподарськими напрямками діяльності фермерів. Селяни утилізують усі відходи від переробки біопродукції: концентровані корми, добрива у вигляді гною, зеленої рослинної маси. Отримують продукцію рослинництва, тваринництва та птахівництва.

Органічні добрива дозволяють досягати високих показників рибопродуктивності. [25]

Селяни-фермери щорічно витягають велику кількість мулу зі ставків, який застосовують в якості добрив в овочівництві, плодівництві та інших видах рослинництва. Дамби ставків влаштовують широкі, іноді більше 10 м, що дозволяє вирощувати на них трави, овочі, фрукти, шовковиці для виробництва китайського шовку. Іноді на дамбах також будують і свинарники, що дозволяє удобрити ставки і уникнути витрат на перевезення гною. У таких інтегрованих господарствах виробництво риби в 2 рази дешевше, так як комбіновані корми і мінеральні добрива не використовуються. [25]

Повною мірою китайський досвід організації рибоводних ферм важко перенести в інші країни і різні за кліматичними умовами регіони, але він несе цінну інформацію і практичний досвід вельми корисний для несформованого шару селян-власників і виробників сільськогосподарської продукції. [25]

ВИСНОВОК

Українська аквакультура сьогодні знаходиться у стадії реформації. Інтеграційні процеси вже зараз змушують суб'єктів аквакультури негайно переходити на нові рейки господарювання: від пострадянської адміністративної системи до європейської ліберальної, від екстенсивних технологій до ефективних енергозберігаючих, від планової економіки до ринкової. Звичайно процеси перебудови пов'язані з переосмисленням їх та створенням в суспільстві нової моделі української аквакультури, як складової європейського та й світового рибного господарства.

Слід констатувати, що фермерська аквакультура протягом останнього століття культивувалась в Україні, як основна форма рибництва. Побудовані ще в минулому столітті рибницькі господарства потребують модернізації, запровадження сучасних ресурсощадних технологій, запровадження новітніх підходів аквакультури. З економічної точки зору альтернативи їм на території України поки що немає, тому фермерська аквакультура є безальтернативною для вирощування масових та доступних практично всім прошаркам населення традиційних суб'єктів - коропа, білого та строкатого товстолобиків, білого амура, карася, європейського сома, щуки тощо. Економічна ситуація у державі і далі буде вимагати розширення високоефективного виробництва недорогої і якісної рибної продукції.

Значну кількість водойм на території України можна також розглядати як потенціал для розвитку фермерської аквакультури за умови експорту рибопродукції.

Роздрібнення великих рибогосподарських підприємств почалося з кінця минулого сторіччя та триває досі. Недосконалість законодавства, складні бюрократичні процедури та корупція останнім часом загальмували процес, але з лібералізацією рибогосподарського бізнесу саме ця форма господарювання (невеликі, здебільшого родинні за формою власності

господарства з мінімумом найманих працівників) вбачається найбільш прийнятною в нинішніх умовах.

Країни Європейського Союзу розглядають фермерське або сімейне рибництво, як запобіжний захід боротьби із зниженням тиску безробіття на сільське населення, інструмент швидкої адаптації малого бізнесу до умов господарювання та ринкових запитів, здатність малого бізнесу швидко змінювати форму господарювання (наприклад за необхідності малі рибницькі господарства можуть консолідуватися в кооператив, асоціацію для вирішення проблеми) тощо.

Існує запит суспільства на зміну розвитку української аквакультури від великих повносистемних рибницьких господарств до невеликих приватних спеціалізованих рибних ферм. Особливо ефективні можуть бути малі рибні ферми у складі, наприклад, підприємств, які основну економічну активність виявляють у «традиційному» агропромисловому комплексі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Шерман І.М. Технологія виробництва продукції рибництва / І.М. Шерман, В.Г. Рілов. – К.: Вища освіта, 2005. – 351 с.
2. Коваленко В.О. Шляхи оптимізації та прогнозування вирощування коропових видів риб в умовах Півдня України / В.О. Коваленко, Ю.М. Воліченко, І.М. Шерман // Рибогосподарська наука України. – 2014. – № 2. – С. 46–54.
3. Привезенцев, Ю. А. Выращивание рыб в малых водоёмах. Руководство для рыбоводов-любителей / Ю. А. Привезенцев. М. : Колос, 2000. 128 с.
4. Господарський кодекс — Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. КЗпП — Кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. № 322-VIII.
5. Податковий кодекс — Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
6. Цивільний кодекс — Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 р. № 435-IV.
7. Закон про ЄСВ — Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» .
8. Закон № 973 — Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV «Про фермерське господарство».
9. Постанова № 413 — постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 413 «Про порядок повідомлення Державній фіскальній службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу».
10. Наказ № 23 — наказ Мінпраці України від 15.04.94 р. № 23 «Про затвердження Типової форми контракту з працівником».
11. Наказ № 260 — наказ Мінпраці України від 08.06.2001 р. № 260 «Про затвердження Форми трудового договору між працівником і фізичною

особою, яка використовує найману працю, та Порядку реєстрації трудового договору між працівником і фізичною особою».

12. Перелік № 1170 — Перелік видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.2010 р. № 1170.

13. Порядок № 435 — Порядок формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджений наказом Мініфіну України від 14.04.2015 р. № 435.

14. Інструкція № 58 — Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників, затверджена наказами Мініпраці України, Мін'юсту України та Мінсоцзахисту України від 29.07.93 р. № 58.

15. Інструкція № 449 — Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджена наказом Мініфіну України від 20.04.2015 р. № 449.

16. Методрекомендації № 189 — Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах, затверджені наказом Мінагрополітики України від 02.07.2001 р. № 189.

17. https://darg.gov.ua/_publichnij_zvit_golovi_0_0_0_10694_1.html

18. Класифікатор професій — Класифікатор професій ДК 003:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327.

19. Лист № 151/06/186-11 — лист Мінсоцполітики України від 16.05.2011 р. № 151/06/186 – 11 «Щодо тлумачення окремих положень трудового законодавства».

20. Лист № 64/06/187-12 — лист Мінсоцполітики України від 20.04.2012 р. № 64/06/187-12 «Щодо виконання робіт на підставі цивільно – правових договорів».

21. Лист № 306/0/22-17 — лист Мінсоцполітики України від 14.06.2017 р. № 306/0/22-17 «Про особливості праці членів ФГ»
22. Будниченко, В. А. Современное мировое производство аквакультуры и перспективы её развития / В. А. Будниченко // Водные биоресурсы и аквакультура. 2010. С. 46–48.
23. Михеев, В. П. Садковое выращивание товарной рыбы/ В. П. Михеев. М. : Лёгкая и пищевая промышленность, 1982. 215 с.
24. Коба С.А. Живлення та ріст цьоголіток коропа за спрямованого формування природної кормової бази / С.А. Коба, Т.В. Григоренко, С.А. Кражан // Рибогосподарська наука України. – 2013. – № 1. – С. 38–44.
25. Pillay T.V.R. Aquaculture: principles and practices / T.V.R. Pillay, M.N. Kutty // Blackwell Publishing, 2005. – 624 p. 5
26. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство. // В.В.Р. 1993 № 32 ст.2.с.314//
27. Аграрне право України. Підручник К.Юрінком 1996 р. с.285-286.
28. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство. // В.В.Р. 1993 № 32 ст.3. с. 315//
29. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство. // В.В.Р. 1993 № 32 ст.3. с. 315//
30. Аграрне право України. Підручник К.Юрінком 1996 с.287
31. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство» // В.В.Р. 1993 № 32 ст.9 с.319//
32. Закон України «Про селянське (фермерське) господарство» // В.В.Р. 1993 № 32 ст.4 с.315.//
33. Елеонский А.Н. Прудовое рыбоводство. – М.: Пищепромиздат, 1975
34. Андриющенко А.І., Алимova С.І. Ставовe рибництво: Підручник. – К.: Видавничий центр НАУ, 2008 – 636 с.: іл.
35. Шерман І.М., Євтушенко М.Ю. Теоретичні основи рибництва: підручник – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – 484 с.

36. Зав. ред. Н. Г. Ланда. Сборник нормативно-технологической документации по товарному рыбоводству. – Москва, 1986. – 574.
37. Наказ Державного департаменту ветеринарної медицини від 14.06.2004 №71 «Про затвердження Ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду».
38. Рекомендации по профилактике болезней рыб, повышению продуктивности сельскохозяйственных водоемов и улучшению качества товарной рыбы/ Микитюк П.В., Небога Г.И., Бекас А.В., Вовк С.И., Чернышук И.И. – Б.Ц., Гортитопография, 1987. – 117 с.
39. Водний Кодекс України.
40. Правила відбору зразків патологічного матеріалу, крові, кормів, води та пересилання їх для лабораторного дослідження, затверджені Головою Державного департаменту ветеринарної медицини Мінсільгосппроду України П. П. Достоевським 15 квітня 1997 р. №15-14/111.
41. Богерук А.К. Биотехнологии в аквакультуре: теория и практика. – М.: Б 73 ФГНУ «Росинформагротех», 2006. – 232 с.
42. Алимов С. І. А50 Рибне господарство України: стан і перспективи. – К.: Вища освіта, 2003. – 336 с.: іл.
43. Черномашенцев А. И., Мильштейн В.В. Ч-49 Рыбоводство. – М.: Легкая и пищевая пром-сть, 1983. – 272 с.
44. Кох В., Банк О., Йенс Г. Рыбоводство: пер. С нем. – М.: Пищевая пром-сть, 1980. – 218 с. Западный Берлин, 1976.
45. Зав. ред. Н. Г. Ланда. Сборник нормативно-технологической документации по товарному рыбоводству. – Москва, 1986. – 574.